Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page4> (дата звернення 21.11.2019 р.)
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947–III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/page6> (дата звернення 21.11.2019 р.)
3. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-n> (дата звернення 22.11.2019 р.)
4. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 564 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-n> (дата звернення 22.11.2019 р.)
5. Про затвердження Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 148. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-n> (дата звернення 25.11.2019 р.)
6. Українське незалежне інформаційне агентство новин: Статистика усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. URL: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html> (дата звернення 25.11.2019 р.)
7. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей : Закон України від 15 лютого 2011 р. № 3017-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a17 (дата звернення 25.11.2019 р.)
8. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. 2014. С. 474–480.
9. Драгневич Л. Деякі аспекти законодавчого врегулювання проблеми влаштування неповнолітніх дітей, позбавлених батьківського піклування. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2016. № 5 (4). 24 с.
10. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою / Завгородня Т.К., Лисенко Н.В., Мажец Д.-К., Ступарик Б.М. Івано-Франківськ – Ужгород : «Мистецька лінія», 2014. 152 с.

УДК 347.4

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-1.10>

ГУЙВАН П.Д.

СУТНІСНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА СВОЄЧАСНЕ СУДОЧИНСТВО: ОКРЕМІ ПІДХОДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Ця наукова стаття присвячена дослідженню актуального питання правової обґрунтованості та соціальної прийнятності різноманітних факторів, які спричиняють досить тривалі затримки судового процесу. У такий спосіб істотно порушується основоположне право людини на отримання своєчасного правосуддя, яке передбачене у ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Європейський суд із прав людини, який покликаний застосовувати та тлумачити конвенційні принципи, у своїй практиці вказує, що будь-які процесуальні невинуватдані затримки у розгляді справи є серйозним порушенням права особи на справедливий суд. У цьому контексті в роботі проведено аналіз темпоральних порушень правил про правову визначеність судочинства з боку вищого судового органу України – Верховного Суду. Піддано критиці часом невинуватдане та досить тривале в часі коригування усталених та напрацьованих судових підходів щодо зміни підсудності окремих категорій справ. По-перше, це часто є штучною процедурою,

яка не ґрунтується на належних та плідних наукових напрацюваннях, а по-друге, процес зміни юрисдикції під час розгляду справи порушує конвенційне право особи, в тому числі на розгляд її справи упродовж розумного строку.

На конкретному судовому прикладі доведено, що перекваліфікація суто цивільного спору між фізичною особою-вкладником і суб'єктом, який виступає в матеріальному відношенні як гарант, в адміністративно-правову площину є неправомірним. Такі позиції вищого судового органу України можна пояснити лише його заподатливістю перед владою, що суперечить принципу незалежності судової влади. З'ясований реальний зміст взаємин сторін у спірній ситуації. Встановлено, що предмет спору за позовом у коментованій справі до уповноваженого державою органу як гаранта в цивільно-правовому зобов'язанні з депозитного договору є суто цивільно-правовим. Між усіма учасниками, як кредитором і боржником, так і між кредитором і гарантом, існують горизонтальні взаємини, не засновані на засадах підпорядкування. Отже, в результаті неправильного правозастосування, зрештою, страждає конкретний суб'єкт правовідносин – споживач.

Ключові слова: гарант, цивільно-правовий спір, адміністративне судочинство.

This scholarly article is dedicated to investigating the pressing issue of the legal validity and social acceptability of a variety of factors that cause long delays in litigation. In this way, the fundamental human right to receive timely justice, which is provided for in Art. 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The European Court of Human Rights, which seeks to apply and interpret convention principles, in its practice indicates that any procedural unjustified delays in the case are a serious violation of a person's right to a fair trial. In this context, the paper analyzes temporal violations of the rules on the legal certainty of the judiciary by the highest judicial authority of Ukraine – the Supreme Court. Critical and sometimes lengthy adjustments to established and well-established judicial approaches to changing the jurisdiction of certain categories of cases are sometimes criticized. Firstly, it is often an artificial procedure that is not based on sound and fruitful scientific knowledge, and secondly, the process of changing jurisdiction in a case violates a person's conventional law, including the consideration of his or her case within a reasonable time.

In a particular court case, it has been proved that the re-qualification of a purely civil dispute between an individual depositor and a substantive guarantor is unlawful in the administrative legal plane. Similar positions of the supreme judicial body of Ukraine can be explained only by its arrogance to the authorities, which contradicts the principle of independence of the judiciary. The real meaning of the relationship between the parties in the disputed situation is clarified. It is established that the subject-matter of a dispute in a complaint in a commented case against a government-authorized body as a guarantor in a civil obligation under a deposit agreement is purely civil. There is a horizontal relationship between all parties, both creditor and debtor, and between the creditor and the guarantor, which is not based on subordination. Therefore, as a result of misapplication, a specific legal entity, the consumer, suffers.

Key words: guarantor, civil dispute, administrative proceedings.

Вступ. Питання справедливості та чесності судочинства за правилами Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод тісно пов'язані із своєчасністю судового розгляду справ. Про це чітко вказано в конвенційній ст. 6. Позаяк цей міжнародно-правовий документ є невід'ємною частиною нашого законодавства, а численні національні правові акти базуються саме на принципах, покладених в основу Конвенції, українське правозастосування, за ідеєю, мусить притримуватися його положень, зокрема в темпоральному відношенні. Це означає, що судові органи мають намагатися застосовувати ті чи інші закони в такий спосіб, щоб якомога швидше без невиправданих затримок вирішувати справи по суті, бо досить часто справедливість та гуманність судівництва виявляється якраз у своєчасності його здійснення. Інакше кажучи, має враховуватися той факт, що іноді навіть винесення законного та чесного, але з істотним простроченням, судового вердикту є серйозним порушенням права особи на захист.

Конвенція вказує, що судова справа має бути розглянута упродовж розумного строку. Приблизно така ж правова конструкція нині запроваджена і у вітчизняному законодавстві. Втім, таке визначення наших правових актів не повністю збігається з європейським тлумаченням сутності та змісту «розумного строку». Адже, за принципами, яких дотримується орган, що вправі застосовувати і тлумачити конвенційні норми, – Європейський суд зі прав людини, – поняття розгляду справи протягом розумного строку є доволі оціночним. Під ним розуміється час, необхідний для правильного та справедливого вирішення кожної конкретної справи у передбаченій законом процесуальній формі. Отже, «розумний строк» не може бути чітко встановлений для усіх видів спорів, але для оцінки того, чи відповідав строк у цих обставинах параметрам розумності, варто опиратися на встановлені у прецедентній практиці чинники як базові критерії цього явища. Для цивільно-правових спорів до подібних критеріїв необхідно зарахувати складність справи як із фактичної, так і правової сторони, поведінка позивача, судової установи, органів влади, важливість справи для зацікавленої особи [1, с. 15–17]. Немалозначною обставиною є і такий суб'єктивний чинник, як законність рішення. Адже постановлення необґрунтованого вердикту приводить до винесення неправомірних, із точки зору норм матеріального права, судових рішень. Дослідження практики розгляду справ Європейським судом у площині його висновків про порушення темпоральних принципів розумності показує, що тлумачення положення «розумний строк» полягає в наступному: строк, який можна визначити розумним, не може бути однаковим для всіх справ, тому було б неприродно встановлювати один строк у конкретному цифровому вираженні для всіх випадків [2, с. 328]. У низці рішень ЄСПЛ підкреслив, що його прецедентне право базується на фундаментальному принципі розумності тривалості провадження, що потребує аналізу «конкретних обставин справи», які вимагають «глобальної оцінки» [3, п. 72; 4, п. 125].

Постановка завдання. На жаль, мусимо констатувати, що українське судочинство серйозно зловживає цими суб'єктивними характеристиками поняття «розумний строк», перетворивши більшість судових процесів на нескінченні процедурні ексерциси, не виправдані ні теоретично, ні методично. Скажімо, попри законодавче визначення, що касаційний перегляд має відбутися протягом двох місяців, Верховний Суд нині може похвалитися лише кількома справами, переглянутими своєчасно, тоді як більшість справ перебуває в касаційному суді роками. І це при тому, що вищий судовий орган повністю сформований і йому не бракує кадрів. Так, проблема лежить у площині неправильної організації діяльності національної судової системи, що потребує детального юридичного аналізу.

Питанням визначення часових критеріїв справедливого судочинства присвячені праці таких учених-правознавців, як М.В. Буроменський, Н.С. Кузнецова, В.В. Городовенко, Е.Л. Трегубов, Л.Г. Заблоцька, В.С. Мармазов П.М. Рабінович, О.М. Толочко, Р.О. Куйбіда, Д.М. Супрун та інші. Вказані дослідники намагалися присвятити увагу загальній характеристиці такого чинника справедливого судочинства, як розумний строк його здійснення. Водночас у темпоральному аспекті питання ефективності законодавчих положень практично не досліджувалося. Відсутній серйозний аналіз діяльності національних правозастосовних органів, пов'язаної із затягуванням розгляду спорів. Мало вивчені окремі аспекти застосування права щодо строків розгляду справ і виконання судових рішень, які б відповідали критерію розумності в конкретних випадках. Як теоретична думка, так і законодавство потребують чітких відповідей на ці питання. Доктринальне напрацювання юридичних підходів щодо ефективності правозастосування європейського принципу своєчасного судівництва як однієї з головних засад справедливого процесу є **метою** цієї наукової статті. При цьому з урахуванням сучасних концепцій про ефективність права основна увага акцентуватиметься на практичній діяльності українських судів, зокрема, Верховного Суду.

Результати дослідження. Варто зазначити, що нині значної актуальності в судовій практиці набуло питання належності юрисдикції тих чи інших судових справ. Нове процесуальне законодавство зарахувало це питання до відома Великої Палати Верховного Суду, і нині розгляд подібних справ становить лівову частку роботи цього органу. При цьому, на наше та багатьох інших фахівців переконання, значна частина подібних розглядів відверто надумана. Адже тривала практика попереднього Верховного Суду України шляхом прийняття постанов Пленуму вже неодноразово унормовувала відносини, вони набували сталого та врегульованого характеру. Тому нині необхідність перегляду подібних (наголошую, врегульованих) відносин має або штучний характер (Велика Палата приймає те ж рішення про підсудність справ, що було і раніше), або в окремих випадках виглядає як не виправдане коригування багаторічних правил поведінки, що робиться в угоду владним інституціям різного штибу та всупереч логіці та правовим цивілізаційним стандартам.

Також подібні процедури серйозно впливають на час розгляду судової справи і призводять до неправомірного порушення права особи на своєчасне судочинство. Адже, коли суб'єкт, право якого порушене, звертається до суду з позовом у межах усталеної та роками закріпленої юрисдикції правозастосовного органу, а суд лише на стадії касаційного перегляду справи Великою Палатою ставить питання про можливість відходу від стабільної практики і зміни юрисдикції (повторимо, часто то відбувається невинновато з теоретико-концепційної точки зору), цей процес затягує розгляд навіть не на місяці, а на роки. Отже, можемо констатувати, що проблема тривалих та часом не потрібних судових розглядів вищою інстанцією правосуддя питань про підсудність спору полягає в порушенні принципу темпоральної визначеності при правозастосуванні.

Дійсно, розгляд Великою Палатою подібного спору завжди відбувається з істотним недотриманням часових меж, встановлених у ст. 407 ЦПКУ. Крім того, відповідні розгляди усіх схожих спорів судами зупиняються на невизначений строк. Та й отримання конкретного результату щодо належної підсудності спору також не надає темпоральної певності остаточному рішення по суті спору. Навіть тоді, коли Верховний Суд, визнавши, наприклад, що нині, всупереч усталеній за багато років своїй же практиці, спір має розглядатися в адміністративних судах, а не цивільних, як було зазвичай і має бути (з огляду на неправильність нинішнього пріоритету адміністративної юрисдикції у всіх правовідносинах за участі суб'єкта владних повноважень, навіть таких, що мають цивільні чи господарські підстави виникнення та механізми їхнього регулювання), все ж вказує, що результат для позивача має бути бажаним – стягнення коштів із суб'єкта влади, справа не вирішується по суті. Такий вердикт лише надає змогу скаргникові звернутися до належного суду з тими ж вимогами, оформленими згідно з іншим процесуальним кодексом до іншої юрисдикції, або справа повертається на новий розгляд до місцевого суду, бо він не розглядав спір по суті, зокрема, в частині розміру та обґрунтованості позовних вимог. При цьому судові високопосадовці забувають всі принципи справедливого судочинства в частині його своєчасності. Адже новий розгляд того ж спору через значний час досить часто матиме інші стосовно бажаності наслідки для потерпілої особи. Та і сам повторний розгляд цілком вірогідно не відбудеться зовсім, бо позивач втратить інтерес до справи (він, можливо, втратить довіру до судової системи, яка, не виключено, знову може помінати правила гри), або, потративши великі кошти на попередній розгляд, не матиме інших на нові витрати, зрештою, позивач просто помре.

Показовими в цьому контексті є численні справи, які раптово набули великої популярності (адже у них бере участь держава в особі своїх владних органів, до яких у сучасному Верховного Суду чомусь прокинулася значна прихильність) щодо зміни традиційної концепції про пріоритет предметного чинника над суб'єктним при визначеності судової підсудності, який відомий та застосовуваний у всьому цивілізованому юридичному світі, і практика почала використовуватися з точністю до навпаки. Такий підхід найбільш наочно може бути проілюстрований шляхом аналізу відомих справ за позовами вкладників Банку «Михайлівський» до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Адже, як буде показано нижче, національна судова система доклала максимум зусиль, аби вихолостити широко розрекламовану ідею, що держава гарантує обманутим Банком вкладникам гарантовані суми відшкодування. Попри очікувані матеріально-правові результати у вигляді прийнятих спеціальних законів, прагнення багатьох тисяч простих людей, які поклали останні пенсійні кошти до цього банку, отримати хоча б якийсь відшкодування завершилися, по суті, пшиком. Верховний Суд через роки процесу встановив, що подібні справи, які тривалий період розглядалися цивільними судами, підпадають під адміністративну юрисдикцію. Як наслідок, численні позивачі внаслідок такої заміни судової підсудності їх справ на етапі не початку, а закінчення розгляду, втратили надію на справедливість, заплачені за правосуддя чималі кошти та бажання шукати справедливість.

Допоки йшлося про публічну сторону цих судових спорів пересічного громадянина з органом, уповноваженим державою відшкодувати збитки, завдані особою незаконними діями приватного суб'єкта в цивільних відносинах. Такі дії судового органу можуть бути пояснені бажанням сподобатися та, можливо, прислужитися владі, яка його з певними порушеннями та зловживаннями (як-то нині встановлено) обрала. Але давайте розберемо ситуацію із сутнісного боку. Наприклад, пенсіонер, ветеран праці М.І. Кантока, як і тисячі інших людей, намагався стягнути зароблені ним кошти, які він поклав на депозит у ПАТ «Банк «Михайлівський». З огляду на виведення цього банку з ринку державою призначено ліквідацію проблемної установи, а гарантом за її зобов'язаннями в межах установленної суми визначено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Оскільки упродовж розумного строку із моменту пред'явлення вимоги до гаранта останній її не задовольнив, позивач пред'явив цивільний позов про примусове стягнення з нього

заборгованості. Спір був розглянутий у Шевченківському районному суді м. Києва і, враховуючи безспірність та цивільно-правову обґрунтованість вимог, вони були повністю задоволені. Але в середині 2018 року серед українських суддів було поширено так званий «усний переконливий прецедент», за яким усі спори за участі суб'єктів влади мають адміністративну юрисдикцію. Отже, апеляційний суд скасував рішення та закриття справу (справа № 761/41023/17) [5]. При перегляді справи Великою Палатою в касаційному порядку це рішення було залишене без змін.

Чи справедливе подібне рішення? З точки зору матеріально-правового доктринального підходу його навряд чи можна вважати таким. Адже предмет спору за позовом у коментованій справі до ФГВФО як гаранта в цивільно-правовому зобов'язанні з депозитного договору є суто цивільно-правовим і лише хвора уява може визнати його іншим. Між усіма учасниками, як кредитором і боржником, так і між кредитором і гарантом, існують горизонтальні взаємини, не засновані на засадах підпорядкування. Вони були зумовлені укладенням між кредитором – фізичною особою та боржником – Банком «Михайлівський» договором та вступом на підставі закону до цих цивільних відносин ФГВФО як гаранта. Тим більше, що позивач у цьому спорі застосовує суто приватно-правову позовну вимогу – стягнення з гаранта заборгованості боржника за цивільним договором. Такої вимоги немає серед адміністративних способів захисту права, передбачених ст. 5 КАСУ.

Отже, у процесі розгляду судового спору було переконливо доведено, що владні повноваження Фонду жодним чином не стосуються виконання інших функцій, зокрема щодо його відповідальності за зобов'язаннями банку, який ліквідується, як гаранта. Позиція про пріоритет адміністративних повноважень Фонду (які він, до речі, в горизонтальних відносинах як гарант використовувати апріорі не може) є відверто хибною. Має застосовуватися підхід, неодноразово оприлюднений вищими судовими інстанціями України в останні роки: якщо спір виник із цивільно-правових відносин, він підпадає під юрисдикцію загальних судів. «Бездіяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб оскаржується в адміністративних судах, а кошти з Фонду стягуються в порядку цивільного судочинства» (постанови ВСУ від 9 листопада 2016 року у справі № 6-2309цс16, від 17 травня 2017 року у справі № 758/11078/14-ц). Але спробуйте то довести суддям, у тому числі Великій Палаті. Адже рішення про їхній добір, як виявилось, не є усталеним, на черзі – нове кваліфікаційне оцінювання, а у сфері інтересів держави як платника вкладникам із бюджету перебуває рішення, що потягне такі витрати. Отже, за принципом «своя сорочка ближче до тіла» судові можновладці вирішили не перейматися правами якоїсь фізичної особи, якимось принципом справедливості, а вчинити як завжди.

Між тим, відносини між фізичною особою – вкладником і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб щодо стягнення з останнього коштів знаходяться в цивільно-правовій площині, і це просто важко не помітити. Адже позивач перерахував кошти на свій рахунок у ПАТ «Банк Михайлівський» із призначенням платежу – «внесення готівки на поточний рахунок». Ці кошти були отримані банком та зараховані на поточний рахунок клієнта і перебували на ньому на момент введення тимчасової адміністрації Банку Михайлівський. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб за своїм призначенням є гарантом (таке слово прописане у його назві). Поняття гарантії має суто цивільно-правове визначення, жодним іншим актом, ніж ЦКУ, правовий статус гаранта не регулюється. Відповідно до правила ст. 560 ЦКУ, за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого зобов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, гарант зобов'язаний сплатити кредиторowi грошову суму відповідно до умов гарантії (ст. 563 ЦКУ). У ст. 546 ЦКУ вказано, що різні види забезпечення виконання зобов'язань можуть встановлюватися договором або законом (у нашому випадку).

Отже, ситуація дуже проста: вкладник перерахував кошти на свій рахунок у банку «Михайлівський». Жодних розпоряджень про якийсь перерахування кудись своїх коштів він не надавав ні Банку «Михайлівський», ні Фонду. Отже, він має повне право на повернення цих коштів від сторони цивільно-правового договору депозиту або від особи, яка є гарантом. У нашому випадку гарантійні зобов'язки щодо виконання зобов'язку Банку «Михайлівський» повернути вклад встановлені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» і покладені в межах гарантованої суми на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Отже, ФГВФО, будучи законним гарантом, має відповідати за невиконання цивільного договору боржником у межах суми гарантії.

Дійсно, Фонд гарантування вкладів створений державою і наділений певними владними повноваженнями. Так, до функцій ФГВФО, крім зобов'язку виступати гарантом за виконання банком своїх грошових зобов'язань, входять інші, зокрема, пов'язані з виведенням з ринку не-

платоспроможного банку. Це здійснюється Фондом в адміністративному порядку і може оскаржуватися в судах адміністративної юрисдикції. При цьому, відповідно до приписів ст. 82 ЦКУ, на юридичних осіб публічного права і цивільних відносинах поширюються положення цього Кодексу, якщо інше не встановлено законом. Отже, Фонд як юридична особа приватного права може бути учасником цивільних відносин, зокрема стороною договорів купівлі-продажу, підляду, оренди. Він також вправі укладати договори поруки, гарантії, позаяк інше не встановлено в законодавстві про його створення та діяльність. У всіх цих відносинах із контрагентами, які на загальноприватних засадах відбуваються в горизонтальній площині (між контрагентами немає відносин владного підпорядкування) юридична особа виступає у якості кредитора або боржника і спори між контрагентами мають цивільно-правову форму і цивільно-процесуальне опосередкування. Коли Фонд через свою уповноважену особу набуває правового статусу здійснення управління всією діяльністю банку, що управляється, він отримує і усі права та обов'язки цього суб'єкта, включаючи необхідність виплачувати заробітну плату, у тому числі і попередню заборгованість банку по ній, також заборгованість за комунальні послуги тощо. Ці обов'язки, попри загальну адміністративну діяльність ФГВФО, виникли з цивільно-правових відносин і мають виконуватися в цивільному порядку, а відповідні спори – вирішуватися в загальних судах.

Якщо ж пристати на абсолютно нелогічну та неправильну позицію Верховного Суду, викладену ним у рішенні по справі № 761/41393/17 стосовно того, що будь-які позовні вимоги до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб мають публічно-правову природу, це буде досить часто призводити до правового абсурду. Так, уклавши цивільно-правовий договір гарантії, за такою логікою ФГВФО, як гарант у разі настання його відповідальності буде відповідачем лише у адміністративному суді. А як же інакше, адже правовий статус гаранта не залежить від підстави виникнення гарантійного зобов'язання: нормативного встановлення чи договірної. Те ж правило мало би застосовуватися і до інших суб'єктів публічного права (наприклад, фінансових установ), які надають фінансові послуги – гарантії, поруки тощо. Але такий підхід суттєво суперечив би чинному законодавству України. Нагадаю, що національній судовій системі не притаманна функція правотворення.

Поки тривають дослідження питання про визначеність юрисдикції цих спорів при абсолютній безспірності самої позовної вимоги, в Україні відбувається серйозне порушення основоположного права людини на справедливий суд, зокрема, на своєчасність правосуддя. І така негативна дія має масовий характер. Достатньо сказати, що у 2017 році тисячі потерпілих від діяльності банку «Михайлівський» звернулися до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб із судовими вимогами про стягнення коштів. Нині лише одиниці пройшли всі етапи подібних судових процедур. Як бачимо, держава за допомогою судової системи не поспішає виплачувати вкладникам їхні законні кошти. Водночас ЄСПЛ визнає такі дії держави правопорушенням, яке полягає у відступі від принципу правової певності [6, п. 37–38].

Висновки. Суспільство сподівалося, що вирішити порушені у цій праці питання можна було б шляхом нормативного забезпечення справедливого судочинства в нових редакціях законодавства про судоустрій та процесуальних кодексів. На жаль, мусимо констатувати розмитість формулювань у цих законах (приміром є п. 6) ч. 2 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»). Отже, залишається сподіватися, що українське судівництво ширше застосовуватиме практику європейського правозастосування і таким чином забезпечить дотримання прав людини на справедливий суд. Також на законодавчому рівні варто приділити більше уваги питанням чіткості, стабільності та несуперечливості українського законодавства. На жаль, маємо численні випадки, коли до прийнятих нормативно-правових актів вносяться зміни, часом досить кардинальні, на потребу окремим владним та комерційним інституціям. Часто такі зміни відбуваються навіть до моменту набуття актом чинності. Це порушує принцип правової визначеності, легітимного очікування, не дає змогу особі спрогнозувати свою поведінку та передбачити відповідні наслідки. З метою досягнення позитивного результату законодавцям варто тісніше орієнтуватися на наукові розробки у відповідній сфері, бо нині такий контакт практично відсутній. Необхідно також досягти більшої конкретики в нормативному регулюванні відносин, пов'язаних із реалізацією охоронного оперативного повноваження особи на самозахист. У правозастосовній площині вважасмо за потрібне здійснювати розвиток сучасного законодавства в напрямі посилення відповідальності суддів за виконання покладених на них державою функцій.

Список використаних джерел:

1. Гуйван П.Д. Значення темпоральних чинників у практиці Європейського суду з прав людини. Ч. 2. Критерії розумності строку процесу за Європейською конвенцією та українські правозастосовні реалії. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 14–19.
2. Лагута В.О. Критерії визначення розумних строків. *Форум права*. 2013. № 3. С. 328–332.
3. Рішення ЄСПЛ від 28 червня 1990 р. у справі «Obermeier v. Austria» (заява № 11761/85). URL: <http://swarb.co.uk/obermeier-v-austria-echr-28-jun-1990/>
4. Рішення ЄСПЛ від 27 серпня 1992 р. у справі «Tomasi v. France». Заява № 12850/87. URL: https://www.unodc.org/./CASE_OF_TOMASI_v._FRANC.
5. Справа № 761/41023/17. Архів Шевченківського районного суду м. Києва за 2017 рік.
6. Рішення ЄСПЛ від 23 липня 2009 року у справі «Сутяжник против Российской Федерации», заява № 8269/02, URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/sutyazhnik-protiv-rossii-postanovlenie-evr.suda>.

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-1.11>

ДМИТРИШИН В.С.

**ЩОДО ВПЛИВУ РІЗНИХ ТЕОРІЙ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА ПРОЦЕС РОЗПОРЯДЖЕННЯ ТАКИМИ ПРАВАМИ**

Правовий режим будь-якого об'єкта завжди значною мірою залежить від його «природних властивостей». Властивості та оборотоздатність об'єктів права інтелектуальної власності, правові принципи, за якими має відбуватись розпорядження ними, суттєво залежить від того, за якими теоретичними концепціями розглядається сутність такого об'єкта. Відповідно до філософських та юридичних поглядів різних науковців були сформовані різні теорії права інтелектуальної власності. Зокрема, це теорії особистого права, деліктна теорія, рентна теорія, трудова теорія, договірна теорія та деякі інші. Проте основними нині є пропріетарна теорія та теорія виключних прав. Пропріетарна розглядає право інтелектуальної власності з приватноправової точки зору, а її послідовники вважають, що право на результат творчої діяльності може бути зіставлене із правом власності особи на будь-який матеріальний об'єкт, правомочностями володіння, користування та розпорядження. Концепція виключних прав трактує права авторів як виключні права, які не є правами власника та характеризуються пасивним характером, і складається з двох правомочностей – права забороняти та/чи дозволяти використання цих прав третім особам.

Аналіз вітчизняного законодавства засвідчив, що в Цивільному Кодексі України застосовується конструкція, більше схильна до пропріетарної теорії, а в законодавстві про авторське право і суміжні права – до виключно правової.

Дослідженням встановлено, що суспільний запит на регулювання у сфері інтелектуальної власності полягає в забезпеченні легальних, зручних, зрозумілих, доступних правил економічного обороту та господарського використання результатів інтелектуальної діяльності. Встановлено, що інститут «виключних прав» ефективно не вирішує цього суспільно важливого завдання. Враховуючи економічну спрямованість та соціальні запити на правове регулювання у цій сфері, для розпорядження правами інтелектуальної власності більш доцільно застосовувати та закріплювати в законодавстві підходи і механізми, передбачені пропріетарною теорією права інтелектуальної власності.

Ключові слова: пропріетарна теорія, теорія виключних прав, передання прав інтелектуальної власності, ліцензійні договори, договори щодо розпорядження правами інтелектуальної власності.

© ДМИТРИШИН В.С. – кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник (ДНУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами)